

הפסק בברכת התורה

(ברכות יא, ב) אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות, עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך, משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה.

המשכים קודם לאור היום

וכתבו בתוס' שהיה אומר ר"ת כשאדם עומד ממטתו בלילה ללמוד, שא"צ לברך ברכת התורה, מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת. אבל בשו"ת הרא"ש (כלל ד סימן א) כתב שהמשכים ללמוד, יברך ענט"י ואשר יצר ואלקי נשמה וכל סדר הברכות עד ברכת התורה, וברכת התורה בכלל.

ויותר מבואר בפסקיו (ברכות פ"א סי' יג) שאפילו הישן ביום שינת קבע צריך לחזור ולברך. עי"ש שדן בדיני הפסק בברכת התורה, וכתב שבני אדם שרגילין תמיד לעסוק בתורה, ואפילו כשיוצאין לעסקיהן ממהרים לעשות צרכיהם כדי לחזור וללמוד, ותמיד דעתם על לימודם, לא חשיב הפסק לענין הברכה. וכן אם למד בלילה הלילה הולך אחר היום, ואין צריך לברך כל זמן שלא יישן. ולכך מי שרגיל לישן ביום שינת קבע על מטתו, הוי הפסק וצריך לחזור ולברך.

מרחץ וביה"כ

הב"י (או"ח סימן מז) מביא עוד כמה ראשונים הסוברים ששינה אפילו ביום הוי הפסק, עי"ש שהביא מש"כ בהגהות מיימוניות (פ"ז תפלה אות ט) בשם רבינו שמחה ששינה ומרחץ מפסיקים, ואם בא ללמוד אחריהם צריך לברך שהן היסח הדעת, כי אי אפשר לו ללמוד כשהוא ישן או במרחץ או בבית הכסא. מיהו הר"ם כתב שלא היה רגיל לחזור ולברך אלא אחר הפסק של שינת קבע, לפי שאינו מסיח דעתו מללמוד אפילו בהפסק מרחץ ובית הכסא. והאגור (סי' א) כתב טעם אחר לפי שאף כשהוא נפנה צריך ליהזר בדינים כמו בגילוי טפח וכיצד יקנה.

חילוק בין יום ולילה

עוד הביא מש"כ האגור (שם) שאביו ז"ל הנהיג שלא לברך ביום אפילו אחר שינת קבע, וכן ראוי לעשות כי המיקל בברכות במקום שיש מחלוקת הרי זה לא הפסיד, כי הברכות אינן מעכבות. ותמה עליו הב"י דהא בין להרא"ש בין לרבינו שמחה בין להר"ם שינה הוי הפסק, ולא חזינן מאן דפליג עליהו, וא"כ היאך הנהיג האב דלא כמאן, והבן ייפה כח האב משום דיש מחלוקת בדבר, ואנן לא אשכחן מאן דפליג בהא. ואפשר שטעמם משום דלר"ת אפילו שינת כל הלילה לא הוי הפסק, ואף על פי שאין הלכה כמותו מפני שכל הפוסקים חולקים עליו, היינו בשינת לילה אבל בשינת יום מיהו יש לחוש לדבריו, וכן נוהגים העולם שלא לברך ביום אפילו אחר שינת קבע.

אבל דברי הב"י צ"ע שהרי לפי ר"ת שינה אינו הפסק כלל, ולפי הרא"ש אפילו ביום הוי הפסק, אז מנלן לעשות פשרה שבליילה הוי הפסק וביום לא, הלא אין אף אחד שסובר כך.

והנה בספר שבולי הלקט (ענין תפילה סימן ה) הביא תשובת הר"ר אביגדור כהן צדק בענין הפסקות בברכה"ת, וכתב ששינה ביום נמי כיון דאסור לישן יותר משינת הסוס, לא חשיבה קבע כולי האי להיות הפסק, דיום סתמיה לאו לשינה קאי, דלא איברא ליליא אלא לשינתא כדאיתא בפרק הדר (עירובין סה, א). מבואר בדבריו שיש הבדל מהותי בין שינה בלילה לשינה ביום, דיום אינו זמן שינה, ולכן לא הוי הפסק.

[ואפילו הרא"ש שס"ל ששינה ביום הוי הפסק כתב וז"ל ולכך מי שרגיל לישן ביום שינת קבע על מטתו הוי הפסק וצריך לחזור ולברך. משמע שגם הוא הבין ששינה ביום אינו דבר רגיל ולכן אינו הפסק אלא למי שרגיל לישון ביום.]

ושמעתי בשם הג"ר רפאל רייכמאן שליט"א שיתכן שזה הפשט בדברי האגור, שמה"ט אביו נהג לא לברך אחרי שינה ביום משום דהוי מחלוקת, אין כוונתו למחלוקת ר"ת והרא"ש, אלא שחשש לשיטת רבינו אביגדור כ"ץ ששינה ביום אינו הפסק. ועי' בהאגור שלעיל הביא חלק מתשובת ר"א כ"ץ המובא בשב"ל.

להלכה

כתוב בשו"ע (או"ח מז, יא) שינת קבע ביום, על מטתו, הוי הפסק. וי"א דלא הוי הפסק, וכן נהגו. (יב) אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן. (יג) המשכים קודם אור היום ללמוד, מברך ברכת התורה ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת.

מי שניער כל הלילה

ועי' במג"א (ס"ק יב) שמדייק מהא דכתב המחבר שהלילה הולך אחר היום כל זמן שלא ישן, שאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבקר, שהרי לא ישן. אבל הקשה דתינח לשיטת הטור דס"ל דבשינה תליא מילתא, אם לא ישן א"צ לברך, אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום, (כמבואר בסעיף יא) א"כ ע"כ דמה שמברך בבוקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום, דומיא דשאר ברכות השחר, תדע דהא לר"ת כשעומד קודם עלות השחר א"צ לברך וכשמאיר היום צריך לברך, א"כ לדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך, שלא היה דעתנו לפטור רק ליום א' כתקנת חז"ל. ואם ישן והשכים קודם עלות השחר צריך ג"כ לברך מיד כשאר ברכות השחר שמברך אותם קודם היום. היינו שהמג"א הבין שהמחבר פסק כר"ת ששינה אינו הפסק, והטעם שמברך בבוקר הוא שקבעו חכמים לברך כל יום, וכשהשכים קודם אור היום הוא משום שהיה דעתו לפטור רק יום אחד. וצ"ע למה צריך להגיע לזה שדעתו לפטור יום אחד, די במה שאמר שתקנו לברך כל יום, ועכשיו זה יום חדש.

ובהגהת הגרע"א כתב דקושיית המג"א לא קשה מידי, דמבואר בב"י שהמקור שנוהגים שלא לברך כשישן ביום הוא מהאגור שכתב שאביו הנהיג כן וכן ראוי לעשות, כי המיקל בברכות לא הפסיד, ופי' הב"י דלר"ת אפילו שינת לילה לא הוי הפסק, ואעפ"י שאין הלכה כמותו מפני שכל הפוסקים חולקים, היינו בשינת לילה אבל בשינת יום יש לחוש לדבריו. הרי לן דרך מפני חשש ברכה לבטלה נהגו שלא לברך בישן ביום, לחוש לדעת ר"ת, אבל בניעור כל הלילה אין לברך דהעיקר דלא כר"ת, אלא שתלוי בשינה.

ולפי"ז מחדש הגרע"א שהישן ביום וניער כל הלילה שלאחריו דמברך בבקר ממ"נ, לר"ת צריך לברך דלא נפטר רק מעל"ע, ולהרא"ש גם שינת היום הוי היסח הדעת.

אבל יש להעיר על דבריו הק', דלפי מה שהסברנו שיסוד האגור הוא שחש לדברי הרא"א כ"ץ ששינה ביום לא הוי הפסק, א"כ אפילו מי שישן ביום והיה ער כל הלילה, אין לו לברך ממ"נ, שהרי חיישינן שמא שינה ביום אינו הפסק. אלא שמי שסומך על הגרע"א אינו מפסיד בכל מקרה, שהרי המשנ"ב מביא (שם ס"ק כה) שב"ל ח כתב שהמברך תע"ב, וכן הסכים הפר"ח וא"ר בשם הרבה ראשונים ואחרונים, וכ"כ הגר"א וכן העתיק הח"א להלכה, ואף דבפרמ"ג משמע דנוכל לסמוך על המנהג הזה שלא לברך, עכ"פ נראה פשוט דהסומך על כל הפוסקים שהזכרנו ומברך לא הפסיד. ועוד שיש לצרף כאן שיטות הסוברות שמי שהיה ער כל הלילה חייב לברך כשהגיע יום החדש.

לילה הולך אחר היום

גם בעיקר דיוק המג"א במה שכ' דמשמע שאם נייעור כל הלילה א"צ לברך בבקר, תמה עליו הגרע"א דאדרבה מדנקט שהלילה הולך אחר היום משמע דברכה"ת לא פטר רק יום א', ורק הלילה הולך אחר היום, ולא יום המחרת. ומסיק דכיון שהמג"א עצמו כ' בסי' תצ"ד לעיקר דבניעור כל הלילה דיברך, ראוי לצרף דברינו דגם דעת השו"ע כן, ולכו"ע בניעור כל הלילה צריך לברך. כדברי הגרע"א כתב ג"כ הפר"ח (סי' מו ס"ק ח) ובערוה"ש (ס"ק כג).

והנה הדיוק של הגרע"א בדברי המחבר שס"ל כמו ר"ת שכל יום הוא חיוב בפ"ע, שייך גם ברא"ש עצמו, שהמקור לנוסח הזה שהלילה הולך אחר היום הוא בהרא"ש בברכות (שם), א"כ מבואר שגם להרא"ש אין ברכה"ת פטור אלא יום אחד בלבד. ולפי"ז גם להרא"ש צריך לברך ברכה"ת היכא שהיה ער כל הלילה, שאע"פ שהפסק אין כאן, יום חדש יש כאן.

למה אינו מברך פעמיים

אלא דכבר הק' הפר"ח (שם) למה לפי הרא"ש בהשכים קודם עמוד השחר שמברך ברכה"ת שוב אינו חייב לברך פעם אחר כשעלה עמוד השחר, הרי יש כאן חיוב מחמת יום החדש, ואע"פ שהיה חייב לברך מטעם שהפסיק בשינה, למה לא יברך שוב. וידידי הרה"ג ר' קלמן לוינ' זצ"ל הי"ד רצה לומר שלפי הרא"ש י"ל שכשקם מוקדם אז הוא כבר התחיל את היום שלו, ולכן אינו צריך לחזור ולברך אחרי עמוד השחר.

הלילה הולך אחרי היום

הבאנו קושיית הגרע"א על המג"א שמלשון המחבר "שהלילה הולך אחרי היום" משמע שבעלות השחר דהוי יומא אחרייתא חייב שוב לברך אע"פ שהיה ער כל הלילה. ויש לדון בזה דהנה ברבינו יונה מבואר באמת שיש גדר שהלילה הולך אחרי היום, וז"ל (ברכות ו, א בדפי הרי"ף) ואפילו כשקורא בלילה לא נאמר שהלילה מהיום האחר הוא שיצטרך לחזור ולברך, שאף על פי שבשאר הדברים אנו אומרים היום הולך אחר הלילה גבי הקריאה הלילה הולך אחר היום, וכדאמרינן בירושלמי אמר ר' יוחנן אנו אגירי דיממא אנו יזפינן ביממא ופרעינן בליליא כלומר מי שהוא שכיר אין לו להתבטל ממלאכתו כל היום, וכיון שכן ואנחנו מצוה עלינו לקרוא כל היום אם כן אנו כמו פועלים שאין לנו להתבטל מהקריאה, ומה שאנחנו מתבטלים ממנה ביום הוא כמו הלואה אצלנו ואנחנו פורעין אותה בלילה, הנה שקריאת הלילה היא מהיום ההוא, ולפיכך בברכה שבירך בבקר להפטר ממה שלומד ביום באותה ברכה נפטר גם כן במה שלומד בלילה. הרי לן שס"ל שזה שהלילה הולך אחר היום בברכה"ת הוא בעצם, משום שהלילה הוא הזמן להשלים חובותיו של היום.

אמנם בשו"ת הרשב"ש (סימן תרג) נראה שיש הבנה אחרת וז"ל על כן אני אומר שאם ברך בבקר ברכת התורה וקרא אחריה פרשת התמיד ששוב אין צריך לברך באותו יום, ולא אף באותה הלילה, לפי שהלילה הולך בזה אחר היום, אלא אם ישן שינת קבע שבשינה זו חלק הלילה מהיום, **שהמשיך הלילה בזה אחר היום הוא לפי שלא הפסיק וסלק דעתו שלא לקרות**, אבל כשסלק דעתו כבר חלק לילה מהיום וכשעומד לקרות צריך לברך, ובאותה ברכה פוטר מה שנשאר מההלילה והיום הבא אחריו והלילה שאחר היום עד שישן שינת קבע באותו לילה, כך נראה לי, וכך היה נוהג א"א מורי הרב ז"ל שלא היה מברך ביום כשישן שינת קבע לפי שהיה מברך בכל יום ברכת התורה. היינו שס"ל שה"ט שהלילה הולך אחר היום הוא משום שכל עוד שלא הלך לישון ליכא היסח הדעת. א"כ לדבריו אין דין "יום" לענין ברכה"ת אלא שאם הלך לישון הפסיק והסיח דעתו מן הברכה, וממילא צריך לחזור ולברך. וזה יותר נראה בדברי הרא"ש, דיעוויין שם (סימן יג) שאחרי שכתב שבני אדם שרגילין תמיד לעסוק בתורה, ואפילו כשיוצאין לעסקיהן ממנהרם לעשות צרכיהם כדי לחזור וללמוד, ותמיד דעתם על לימודם, לא חשיב הפסק לענין הברכה, המשיך וכתב **וכן** אם למד בלילה הלילה הולך אחר היום, ואין צריך לברך כל זמן שלא יישן, משמע שזה שאינו מברך בלילה הוא משום שלא הסיח דעתו מן הלימוד, ולא משום שעדיין "יום" הוא אצלו.

ואם כנים הדברים אז צדקו דברי המג"א שהוכיח מהרא"ש שאם היה ער כל הלילה ששוב אינו צריך לחזור ולברך, שהרי אם היה ער כל הלילה לא הסיח דעתו מן הלימוד, א"כ אין שום סיבה לברך שוב, וכמו שדייק מלשון המחבר "עד שילך לישון", ודלא כהבנת הגרע"א, הפר"ח וערוה"ש.

הקם באמצע הלילה וחזר לישון

עוד כתב הפרי חדש (שם ס"ק יג) שהקם בחצות לילה ודעתו לחזור ולישון שיברך ברכת המעביר וברכת התורה ויחזור ויברכם בבקר, ושאר ברכות השחר יניחם עד לבקר. וצ"ע למה דווקא אם דעתו לחזור ולישון. ובפרמ"ג (סי' מז א"א ס"ק יב) תמה על הפר"ח שני טענות, א' שאינו נעשה "בריה חדשה" פעמיים, וזה על פי מש"כ שם לעיל שהטעם שמברך בישן בלילה שינת קבע אע"פ שלא מברכין בישן ביום שינת קבע משום דבלילה נעשה בריה חדשה, וזה דבר חדש שברכת התורה קשור לזה שנעשה בריה חדשה.

עוד כתב שדעתו כשבירך כשקם היה לפטור עד שישן מחר בלילה ומשו"ה לא הוי הפסק. גם זה חידוש שאם נאמר דהוי הפסק אז מה בכך שהיה דעתו לפטור סוף כל סוף הפסיק. וכן יש להוכיח מהרא"ש שהרי שיטתו הוא ששינת קבע ביום הוי הפסק, אע"ג שהדבר ברור שכשבירך בבוקר היה דעתו לכל היום, ואפילו ר"ת שחולק עליו אינו אלא משום דס"ל שהשינה לא הוי הפסק, אבל בזה שדעת לא מועיל היכא דהוי הפסק אינו חולק.

כדברי הפרמ"ג כתב ג"כ המשנ"ב, דעל מש"כ המחבר שהמשכים קודם אור היום ללמוד, מברך ברכת התורה ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת, כתב המשנ"ב (ס"ק כט) שאפילו אם חזר וישן אח"כ שינת קבע קודם אור היום או ביום א"צ לחזור ולברך, **כי מסתמא דעתו של אדם לפטור בברכה זו עד שינת הלילה שאחריו**. המקור לדבריו הוא הדרך החיים בשם הפרמ"ג הנ"ל, וצ"ע כנ"ל.

ממשיך המשנ"ב דכל זה לפי הי"א שבסעיף י"א, (שס"ל שינת קבע ביום אינו מחייב ברכה), אבל לפי מה שכתבנו דאף בשינת קבע ביום המברך לא הפסיד, כ"ש בזה שהיה ישן שינת קבע קודם אור היום דהמברך לא הפסיד. ולכאורה דבריו תמוהים דאם ס"ל שמועיל כוונה שלא יהיה הפסק, למה כאן המברך לא הפסיד, הרי לא נחשב כהפסק.

אמנם בשו"ת מהרש"ם (חלק ג סימן שלז) חולק על סברת האחרונים הנ"ל, וז"ל ויפה כתב ר"מ דמ"ש בשע"ת תלוי בדעת האדם הוא תמוה דאם השינה הפסק מה מועיל דעת האדם. ומוסיף מהרש"ם שבדברים שא"צ ברכה במקומן אם יצא ממקומו וחזר בודאי צריך לברך אע"פ שהיה בדעתו, כמבואר בכמה מקומות (רס"י רע"ג לענין קידוש במקום סעודה, דדוקא מחדר לחדר מהני דעתו, ס"י קע"ח ס"א וס"ב בהג"ה, ובס"ג בשו"ע דמגן לגן אפי' הי' דעתו לכך ל"מ כלל).

השאלה שנשאל שם היה במי שנרדם וישן כמה שעות במלבושים בלילה מיסב על מטתו, וחזר וניעור ורוצה לקרות ק"ש או ללמוד האם צריך לברך ברכה"ת, וכתב מהרש"ם שבישן שינת קבע אפי' ביום שיטת רוב הפוסקים דהוי הפסק וצריך לברך שנית, ובב"י הביא בשם האגור שהעיד על אביו שהיה מברך וכתב עלה דהוי ספק ברכות להקל, (צ"ע שהב"י מביא שהאגור כתב בשם אביו לא לברך משום סב"ל), וכבר תמה הב"י שהרי כל הפוסקים מודים דצריך לברך שנית ומה ספק ברכה יש כאן. ובפרמ"ג (א"א סקי"א) הוסיף לתמוה דדוקא בשאר ברכות דרבנן ספק ברכות להקל אבל ברכה"ת הוא דאורייתא וספיקו להחמיר, וכבר פסק השאג"א (סי' כ"ה) דעכ"פ יברך מספק אשר בחר בנו. ומש"כ הב"י דכיון שדעת ר"ת דשינה לא הוי הפסק, אף דבלילה לא קיי"ל כן מ"מ בשינה ביום יש לסמוך ע"ז, אין לחילוק הזה שום יסוד. וכבר הביא המג"א בשם הל"ח בשם רבו שנהג לברך גם אחר שינה ביום. ובא"ר (סק"ט) הביא מהגהת ח"ש לברכות שהביא בפשיטות דעת מהרא"י בכתביו (שהובא גם בב"י) שהוא ורבו נהגו לברך, והוא כ' שכ"ה בש"ל ורי"ו וס' זכרון לר"י הכהן. ומסיק מהרש"ם שבפעם א' יברך רק אשר בחר בנו, ופעם ב' יברך שניהם, או להיפוך.

שינת קבע בבגדיו

[דרך אגב מבואר בדבריו שאפילו שינה בבגדיו על המטה נחשב לשינת קבע, ודלא כמש"כ הרבה פוסקי זמנינו ששינה בבגדים לא הוי קבע. עי' הליכות שלמה פ"ו הערה ג', אורחות רבנו ח"ג עמ' ר"ג בשם החזו"א זצ"ל, ובס' אשי ישראל (פ"ו הע' ס"ו), וצ"ע לדינא].

וכ"כ הברכ"י שהקם באשמורת ולומד וחוזר לישון על מיטתו שינת קבע, כשקם בראשונה יברך ברכת התורה, ולא יברך שאר ברכות, וכשיקום שנית יברך כל הברכות וגם ברכות התורה, כיון שישן שינת קבע. ומבואר בדבריו שאינו מחלק בין דעתו לחזור ולישון לאין דעתו לחזור ולישון.

הקם באמצע הלילה בשביל תינוק הבוכה

ולפי"ז מי שקם באמצע הלילה בשביל תינוק שבוכה, וישב ללמוד קצת עד שנרדם התינוק, ודעתו לחזור ולישון, יש צד גדול שיברך שנית כשקם בבוקר. שהפר"ח מחייב לחזור ולברך, שהאי כוונתו היה לחזור ולישון. ואפילו המשנ"ב מדמה זה לישן ביום שהדין הוא שהמברך לא הפסיד, ועכ"פ אם רוצה לחשוש לדה"ח ופרמ"ג יכול לנהוג כפשרת מהרש"ם שפעם אחת יברך שני ברכות ופעם אחר יברך ברכת "אשר בחר בנו".

שלא בירכו בתורה תחילה

עמילות בתורה

(נדרים פא, א) דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה.

עי' הט"ז (אורח חיים מז, א) שמפרש שהסיבה שנענשו הוא כלשון הפסוק שם בירמיה (ט, יב) על עזבם את תורתי וגו' "ולא הלכו בה", שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמ"ש על בחקותי תלכו על מנת שתהיו עמלים בתורה, משא"כ באותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג, ואינם יגעים בה אין התורה מתקיימת אצלם, ע"כ אמר "ולא הלכו בה", ר"ל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה, וזהו שלא ברכו בתורה תחלה כי הברכה היא "לעסוק" בדברי תורה דרך טורח דוקא. ולפי"ז שוב ליכא ראייה משם שחיוב ברכת התורה הוא מן התורה, דהעונש היה על שלא טרחו בדברי תורה.

איזה ברכה לא ברכו

לפי הט"ז עיקר זה שלא ברכו בתורה הוא שלא ברכו ברכת לעסוק בדברי תורה. אבל בספר דגל מחנה אפרים כתב בשם הבעש"ט שהברכה שלא בירכו הוא ברכת והערב נא, ונראה ששניהם תלויים זה בזה, שרק ע"י עמילות בתורה והוא ה"לעסוק" בדברי תורה, שייך לבא לידי ה"והערב נא". ודבר זה מתואר בסיפורים דלהלן.

אהבת התורה של הגרב"ד

שמעתי סיפור על הגרב"ד (בעל הברכת שמואל), שפעם ראה החתן של הבת של הגרב"ד את חמותו בספרייה שלו ומחפשת ספר, שאל אותה מה היא מחפשת, וענתה לו שהיא מחפשת חי' הרשב"א, והסבירה שכחיתה ילדה קטנה היא היתה מסתכלת שעות על האבא איך שהוא לומד, והיתה מחכה עד שמדי פעם היה מרים ראשו ומבקש ממנה להביא לו ספר, וכשהיה מבקש ממנה "גיי בריינג א רשב"א, (לכי תביא לי "רשב"א"), היו פניו זוהרים מתוך אהבת התורה, וכדי לחזק אצלה את אהבת התורה, מדי פעם היא מסתכלת ברשב"א וזה מזכיר אותה אהבת התורה של האבא. ויש עוד סיפור ששמעתי על הגרב"ד, שפעם אמר בשיעור איזה פשט ברשב"א, ובחור התווכח אתו, אז צרח עליו ואמר "האסט דו אמהל געקרענקט איבער אה רשב"א", (האם פעם נהית חולה בשביל הרשב"א). ואני חושב שמי שנהיה חולה על רשב"א, אצלו יש לו את העריבת בדברי הרשב"א, עד כדי כך שכשמבקש להביא רשב"א רואים אהבת התורה בחוש.